MÖHTƏŞƏM 20 İL 2003 2023

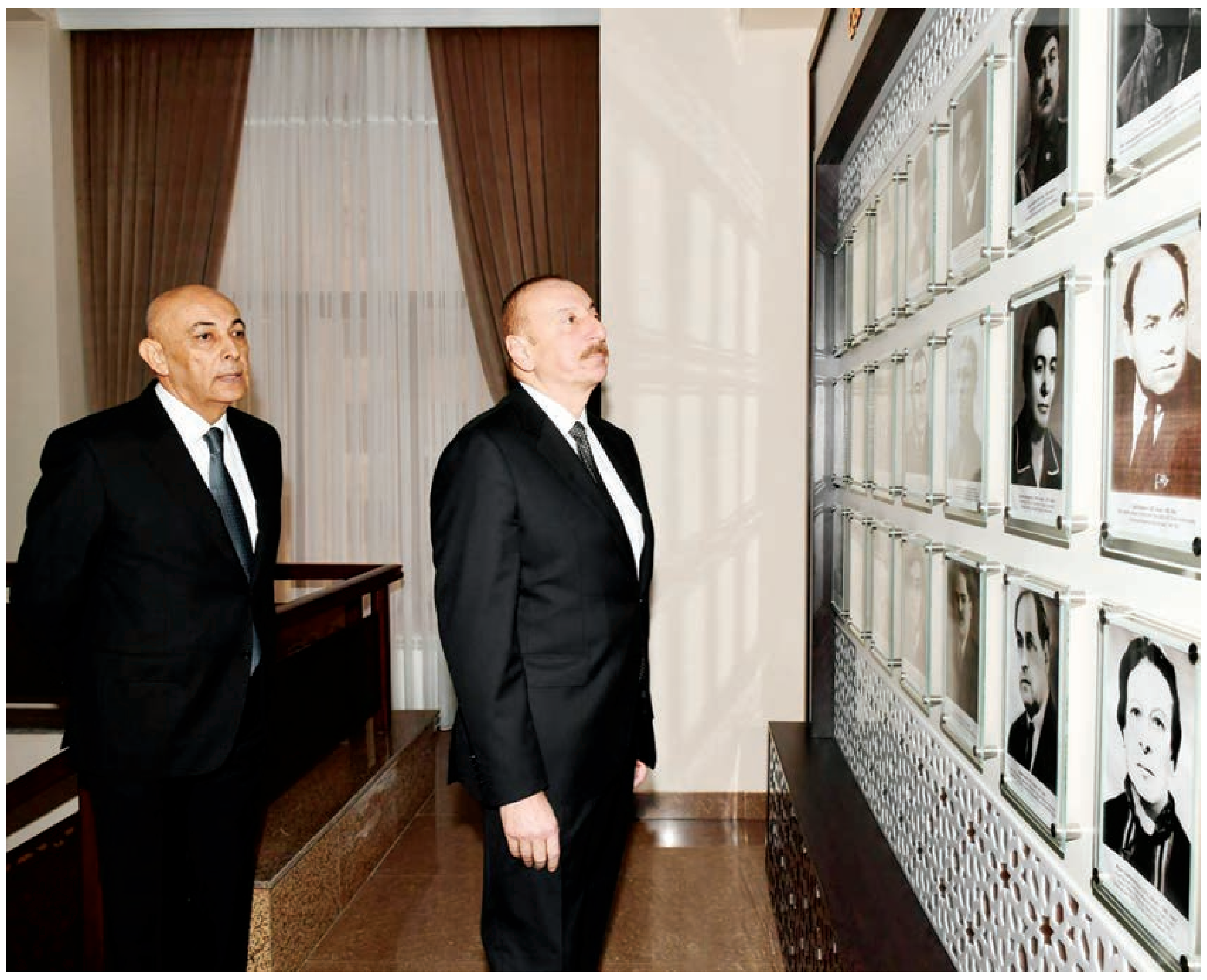

XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq, xüsusən də sovet hakimiyyəti dönəmində Cənubi Qafqazda azərbaycanlılara qarşı ermənilərin həyata keçirdiyi soyqırımı və deportasiya məsələlərinin ətraflı şəkildə tədqiqi, onun bugünkü nəslə və dünya xalqlarına çatdırılması Ulu Öndər Heydər Əliyevin imzaladığı fərman və sərəncamlardan sonra sistemli şəkil almış, ildən-ilə daha da genişləndirilmişdir.

Növbəti hədəf qərbi azərbaycanlıların öz yurdlarına təhlükəsiz dönüşüdür

Zəngin dövlət idarəetmə təcrübəsinə malik Heydər Əliyevin bu siyasi kursu 20 ildir ki, Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Ötən il dekabrın 24-də Qərbi Azərbaycandan olan bir qrup ziyalı ilə görüşündə Prezident İlham Əliyevin bu məsələlərə xüsusi önəm verərək "Qərbi Azərbaycan bizim tarixi torpağımızdır, bunu bir çox tarixi sənədlər təsdiqləyir, tarixi xəritələr təsdiqləyir, bizim tariximiz təsdiqləyir. Ancaq əfsuslar olsun ki, ermənilər Qarabağdakı kimi, Qərbi Azərbaycanda da bizim bütün tarixi, dini abidələrimizi yerlə yeksan ediblər, dağıdıblar, azərbaycanlıların tarixi irsini silmək istəyiblər, ancaq buna nail ola bilməyiblər. Çünki tarix var, sənədlər var, xəritələr var. Bu binada nümayiş etdirilən, XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edən xəritə bir daha onu göstərir ki, Qərbi Azərbaycan tarixi Azərbaycan diyarıdır, şəhərlərin, kəndlərin adları Azərbaycan mənşəlidir və biz yaxşı bilirik ki, indiki Ermənistan ərazisində tarixboyu Azərbaycan xalqı yaşayıb. İndi əsas vəzifə ondan ibarətdir ki, dünya ictimaiyyəti də bunu bilsin. Artıq bu istiqamətdə işlər başlamışdır. Ancaq əminəm ki, icma bu işləri daha məqsədyönlü şəkildə və nəticəyə hesablanmış tərzdə aparacaqdır" deyə tapşırıq və tövsiyələr verməsi dediklərimizə bariz nümunədir.

İcmanın Ağsaqqallar Şurasının sədr müavini, əslən Qərbi Azərbaycandan olan tibb elmləri doktoru, Əməkdar elm xadimi Vaqif Şadlinski bildirir ki, Azərbaycan Prezidentinin təklif və tövsiyələrini özünün iş prinsipinə çevirən Qərbi Azərbaycan İcması reallıqları əks etdirən tarixi sənədlərə əsasən fəaliyyət coğrafiyasını daha da genişləndirir, artıq beynəlxalq müstəvidə tanınır. İcmanın dünya ictimaiyyətinə və beynəlxalq təşkilatlara ünvanladığı dəyərli müraciətləri tərəqqipərvər insanlar tərəfindən rəğbətlə qarşılanır. Qərbi Azərbaycan İcmasının bir-birindən dəyərli və böyük ictimai-siyasi əhəmiyyətə malik müraciətlərindən biri də UNESCO-nun baş direktoru Odri Azuleyə ünvanlanan məktubudur.

İcmanın rəhbər heyətinin, Qərbi Azərbaycandan olan ziyalıların, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin, şair və yazıçıların imzaladığı müraciətdə "Ermənistanda Azərbaycan mədəni irsinin dağıdılmasından dərindən narahat olaraq və Azərbaycan ictimaiyyətinin UNESCO-ya əvvəlki müraciətlərini təkrarlayaraq, Ermənistandakı azərbaycanlı mədəni irsinin vəziyyətinin monitorinqi üçün faktaraşdırıcı missiya göndərilməsi xahiş olunur.

Diqqətə çatdırılır ki, azərbaycanlılar bir vaxtlar mütləq əksəriyyəti təşkil etdikləri Ermənistandan tamamilə qovulublar. Onların indiki Ermənistan ərazisindəki tarixi və mədəni irsi, o cümlədən məscidləri və qəbiristanlıqları kütləvi miqyasda dağıdılıb. Dağıntı Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzündən əvvəl, o zaman və ondan sonrakı dövrdə baş verib. Ermənistandakı azərbaycanlı mədəni irsinin demək olar ki, hamısı hərbi əməliyyatların təsiri olmadan, əvvəlcədən planlaşdırılmış şəkildə məhv edilib.

Vaqif Şadlinski daha sonra onu da bildirdi ki, Ermənistanın azərbaycanlıların mədəni irsinə qarşı törətdiyi qanunsuzluqlara irs nümunələrinin mənimsənilməsi və təhrif edilməsi də daxildir. Ermənistanda salamat qalmış yeganə məscid olan paytaxt İrəvandakı Göy məscid qəsdən yanlış şəkildə "fars məscidi" kimi təqdim edilir. Əslində, məscidi inşa edən və əsrlərboyu orada ibadət edənlər o vaxt şəhərdə mütləq əksəriyyəti təşkil etmiş azərbaycanlılar olublar. Üstəlik, məscidi bir etnik qrupa aid olaraq təqdim etməklə ibadət yerlərini etnik mənsubiyyətə görə bölməyən, irqindən və etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün insanları birləşdirən dinimizə qarşı hörmətsizlikdir.

Ermənistan hökuməti orada Azərbaycan mədəniyyətinin son izlərini silməkdə davam edir. İrəvan şəhərinin Təpəbaşı məhəlləsi şəhərin tarixi mərkəzinin bu günə qədər gəlib çatmış yeganə parçasıdır. Bu məhəllə XVII əsrdən bu günə qədər İrəvanın qədim yaddaşını özündə saxlayır. Tarixən azərbaycanlıların məskunlaşdığı Təpəbaşı məhəlləsi indi məhv olmaq təhlükəsi altındadır. Ermənistan hakimiyyət orqanları məhəlləni tamamilə sökmək üzrədir.

Ermənistanın ayrı-seçkilik və etnik təmizlik siyasəti Azərbaycanın qeyri-maddi mədəni irsinə dağıdıcı təsir göstərib. Məsələn, Ermənistanın Göyçə mahalında azərbaycanlılara qarşı apardığı etnik təmizləmə UNESCO tərəfindən Bəşəriyyətin Qeyri-Maddi Mədəni İrsinin Reprezentativ Siyahısına daxil edilmiş Azərbaycan aşıq sənətinin dayağı olan Göyçə aşıq məktəbinə sağalmaz yara vurub. Ermənistan hökuməti hətta Azərbaycan aşıq sənətinin görkəmli nümayəndəsi Aşıq Ələsgərin doğma Göyçədəki abidəsini və məzarını nümayişkaranə şəkildə dağıtmışdır.

Məktubda xüsusi olaraq vurğulanır ki, Ermənistan tərəfindən azərbaycanlı mədəni irsinin dağıdılması və zədələnməsi bizim mədəni hüquqlarımızı, xüsusən mədəni irslə təmasda olmaq və ondan istifadə etmək hüququmuzu pozur. Bu hüququn pozulması sabitliyə, ictimai birliyə və mədəni kimliyə təhlükə yaradır və regional təhlükəsizliyi ağırlaşdıran amil olaraq dialoq, sülh və barışığa ciddi maneə törədir.

Biz Ermənistandan qovulmuş azərbaycanlıların Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində və Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində tanınan hüquq və əsas azadlıqlara uyğun olaraq sülh yolu ilə təhlükəsiz şəkildə və ləyaqətlə öz evlərinə qayıtmaları, qayıtdıqdan sonra kollektiv və fərdi hüquqlarının təmin edilməsi uğrunda mübarizə aparırıq.

Qərbi Azərbaycan İcması qaçqınlar barədə faktların, sənədlərin toplandığı və saxlandığı ictimai qurumdur. İcma 1988-1991-ci illərdə Qərbi Azərbaycandan qovulmuş 50 mindən çox ailənin 20 minə qədərinə dəymiş ziyanı hesablamışdır, hazırda bu işlər dəqiqliyi ilə davam etdirilir. Həmin illərdə Qərbi Azərbaycanda 300-ə yaxın yaşayış məntəqəsindən qovulan qaçqınların hər bir ailə üzrə (ad, soyad, ata adı) dəqiq statistikası aparılıb, 130 kəndin siyahısı tamamlanıb. Təşkilat Qərbi Azərbaycanda tarixi və mədəni irsimizin bütün nümunələrinin dəqiq siyahısının hazırlanması üzərində işləyir.

Fəaliyyət coğrafiyası ildən-ilə genişlənən Qərbi Azərbaycan İcması vaxtilə İrəvan və onun ətraf ərazilərindən zor gücünə, müxtəlif təzyiqlər vasitəsilə köçürülən, dədə-baba yurdundan qovulan insanların beynəlxalq hüququn tələbləri çərçivəsində haqqını, istəyini müdafiə edir. Bəzən müəyyən beynəlxalq dairələrin ölkəmizə qarşı qərəzinə və Ermənistana verilən əsassız dəstəyə kəskin etirazını da bildirir.

Xatırladaq ki, Haaqada "Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyası və icmanın Avropadakı üzvləri" mövzusunda beynəlxalq konfrans beynəlxalq müstəvidə maraqla qarşılanıb. Azərbaycan Respublikası Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin dəstəyi ilə Azərbaycanlıların və digər Türkdilli Xalqların Əməkdaşlıq Mərkəzi (ATXƏM) və Benilüks Azərbaycanlıları Konqresinin (BAK) birgə təşkilatçılığı ilə Haaqada yerləşən "Nieuws poort" media mərkəzində "Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyası və icmanın Avropadakı üzvləri" mövzusunda beynəlxalq konfransda qayıdışın sülh yolu və beynəlxalq hüquq əsasında reallaşdırılacağı bildirilərək, Ermənistandan didərgin salınmış azərbaycanlıların qayıtmaları üçün icmanın həyata keçirəcəyi fəaliyyətin məqsədləri, prinsipləri, hazırlıq tədbirləri təqdim edilib, Qərbi Azərbaycandan olan soydaşlarımızın zorla qovulmasını əks etdirən "Zəngəzur" sənədli filmi nümayiş olunub.

Çıxış edənlər doğma torpaqlarından zorla qovulmuş soydaşlarımızın hüquqlarının müvafiq beynəlxalq təşkilatlarda qaldırılmasına dair işlərin sürətləndirilməsinin vacibliyini diqqətə çatdırıblar. Bildirilib ki, soydaşlarımızın Qərbi Azərbaycandan didərgin salınması, hüquqlarının pozulması ilə bağlı beynəlxalq ictimaiyyəti məlumatlandırmaq olduqca vacibdir.

Tədbirdə Niderlanddakı Azərbaycan və Türkiyə icmalarının üzvləri ilə bərabər, Latviya, Litva, Pakistan, Polşa, Ukrayna, yəhudi icmalarının üzvləri, eləcə də yerli ictimaiyyətin nümayəndələri iştirak ediblər.

Bu günlərdə ölkəmizin İstanbuldakı baş konsulluğu və Altınbaş Universitetinin birgə təşkilatçılığı, habelə Qərbi Azərbaycan İcmasının dəstəyi ilə "Qərbi Azərbaycan gerçəkliyi: tarixi həqiqətlər" mövzusunda keçirilən konfransda Qərbi Azərbaycan İcmasının sədri, deputat Əziz Ələkbərli demişdir: "Ermənilər Qərbi Azərbaycanda soydaşlarımıza qarşı fərdi və kollektiv cinayətlər törədiblər. Bu cinayətlər 200 il əvvəl başlayıb. Lakin son yüz il ərzində törədilən cinayətlər bütün hüdudları aşıb və bununla bağlı saysız faktlar, sənədlər, sübutlar var. Xüsusilə 1918-1919-cu illərdə ölkəmizdə fəaliyyət göstərən Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının 36 clddən ibarət istintaq materiallarını buna misal gətirmək olar. 1948-1953-cü illər deportasiyasına isə beynəlxalq səviyyədə hələ də hüquqi qiymət verilməyib. Bu deportasiyaya ilk tarixi qiymət Ulu Öndər Heydər Əliyevin "1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası haqqında" 1997-ci il 18 dekabr tarixli fərmanı ilə verilib və hüquqi-siyasi qiymət verilməsi zəruri hesab edilib".

Qərbi Azərbaycan İcmasının üzərinə tarixi bir missiya götürdüyünü deyən deputat bildirib ki, qurum yarandığı gündən indiyədək tarixi Azərbaycan ərazisi olan, indiki Ermənistan adlanan dövlətdən qovulan soydaşlarımızın hüquqlarının müdafiəsi ilə məşğul olur və onların geriyə qayıtmasına dair əzəli hüquqlarını müntəzəm olaraq gündəmdə saxlayır.

"Təəssüf ki, 1930-1940-cı illərdə keçmiş SSRİ məkanında repressiya və deportasiyaya məruz qalan hər kəs və bütün xalqlar Stalinin ölümündən sonra məhkəmə qərarları ilə bəraət alsalar da, 1948-1953-cü illər deportasiyasından zərər çəkənlərə hələ də hüquqi müstəvidə bəraət verilməyib. Deportasiya olunanlar və onların varislərinin ata-baba yurdlarına qayıtmaq hüququ tanınmayıb. 1987-1991-ci illərdə baş vermiş sonuncu deportasiya isə öz amansızlığı və qəddarlığı ilə əvvəlkilərdən fərqlənməyib", - deyə icma sədri bildirib.

Natiq onu da diqqətə çatdırıb ki, o vaxt indiki Ermənistan adlanan ərazidə, yəni Qərbi Azərbaycanda 170-dən çox kənddə ancaq azərbaycanlılar yaşayıb və 90-a yaxın kənddə azərbaycanlılar əksəriyyət təşkil edib: "Bütövlükdə götürsək, 300-ə yaxın yaşayış məntəqəsində azərbaycanlılar yaşayıblar. Bu soydaşlarımızın hamısı ermənilərə xas üsul və yollarla son nəfərinə qədər Qərbi Azərbaycandakı ata-baba yurdlarından qovulublar. Deportasiya prosesində soydaşlarımızdan 200 nəfərdən çoxu ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilib, 400-dən çoxu isə müxtəlif bədən xəsarətləri alıb. Azərbaycanlılar 300-ə yaxın yaşayış məntəqəsindən qovulublar və bu zaman onlara fərdi təsərrüfatlar üzrə 2,5, ictimai təsərrüfatlar üzrə isə 17,5 milyard ABŞ dolları həcmində maddi ziyan vurulub. Beynəlxalq qiymətləndirmə standartlarına görə, bu gün həmin ziyanın məbləği 700 milyard dollar həcmindədir. Yeraltı-yerüstü sərvətlərə, tarixi-mədəni abidələrə vurulan ziyanı da bura əlavə etsək, yəqin ki, bu məbləğ bir neçə dəfə artar. Mənəvi ziyanı isə heç bir məbləğlə əvəz etmək mümkün deyil".

Rəhbərlik etdiyi qurum tərəfindən qısa müddətdə Qərbi Azərbaycandan qovulan əhalinin adlı siyahısının tərtib edildiyini və elektron daşıyıcılara köçürüldüyünü xatırladan Əziz Ələkbərli bildirib ki, Azərbaycan Baş Prokurorluğunda Ermənistandan qovularkən ermənilər tərəfindən soydaşlarımıza qarşı törədilən cinayət faktları barədə istintaq işi açılıb. Deputat deyib: "Bu həqiqətlərin tanıdılması və gündəmə gətirilməsi, Qərbi Azərbaycandan deportasiyaya məruz qalan əhalinin hüquqlarının, mədəni irsinin qorunması, onların öz vətənlərinə təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə qayıdış hüquqlarının bərpa olunması istiqamətində icmanın gördüyü işlər əsasən iki xətt üzrə aparılır. Bunlardan biri ölkə daxilində Qərbi Azərbaycan tarixinin, mədəniyyətinin, folklorunun, bir sözlə, xalqımızın öz doğma torpaqlarında yaratdığı, bu gün də yaşatdığı zəngin irsin öyrənilməsi və təbliğindən ibarətdir. Digər və ən önəmli istiqamət isə ölkəmizin hüdudlarından kənarda, eləcə də beynəlxalq təşkilatlarla görülən işlərdir. Artıq hər iki istiqamət üzrə xeyli iş görülüb və uğurla görülməyə davam edir".

İcma bəyanat və müraciətlərində, konfrans və simpoziumlarda, dünyanın ən ünlü tədbir və görüşlərində tərəqqipərvər bəşəriyyətə və insan hüquqları müdafiəçilərinə təkrar-təkrar açıqlayıb ki, yeganə məqsədimiz azərbaycanlıların Ermənistandakı dədə-baba yurdlarına dinc şəkildə qayıdışını təmin etməkdir.

Bu fikirlər icmanın bu günlər verdiyi bəyanatda da yer alıb. Qərbi Azərbaycan İcmasının Avropa Şurasının insan hüquqları üzrə komissarı Dunya Miyatoviç ilə görüşməsinə, bu günlərdə Varşavada ATƏT-in İnsan Ölçüsü Konfransı çərçivəsində tədbir keçirməsinə, Haaqada ATƏT-in milli azlıqlar üzrə komissarlığının tədbirində iştirakına Ermənistanın verdiyi reaksiya bir daha bu dövlətin siyasətində azərbaycanlılara qarşı olan etnik nifrətin səviyyəsini göstərir. Bununla Ermənistan həm də söz azadlığına və vətəndaş cəmiyyətinin fəaliyyətinə nə qədər dözümsüz yanaşdığını nümayiş etdirib.

Bəyanatda həmçinin vurğulanır ki, Ermənistan hökuməti dialoqdan qaçmaq üçün guya icmanın ona qarşı ərazi iddiası irəli sürdüyünü göstərir. İcma bir daha bildirir ki, onun Ermənistanın suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə qarşı heç bir iddiası yoxdur və yeganə məqsədi azərbaycanlıların Ermənistandakı dədə-baba yurdlarına dinc şəkildə qayıdışını təmin etməkdən ibarətdir.

Prezident İlham Əliyevin daxili və xarici siyasətinin ana xəttini təşkil edən, zamanın 200 illik tarixi dövründə Azərbaycan ictimai-siyasi həyatında heç nə ilə əvəz olunması mümkün olmayan Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyasını nəinki yurd həsrəti ilə yaşayan qərbi azərbaycanlılar, bu ədalətli qərarı dünyanın tərəqqipərvər insanları, insan hüquq və azadlıqlarını ucadan uca tutan beynəlxalq təşkilatlar da dəstəkləyir və əmindirlər ki, bu qayıdış reallığa çevriləcək.

Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"